

Чарівна хустинка

Наталя Забіла

У колишні давні днини,
в незапам'ятні години,
що від них лише казки
залишились на віки, —
склалась казка чи билиця,
що була собі вдовиця
і росла при ній дочка,
вередлива та бридка.
А жила в тії вдовиці
ще й сирітка білолиця
і такої красоти,
що подоби не знайти.
Вранці піде до криниці —
наче місяць заясниться,
як додому поверта —
ніби зірка золота,
а як стане говорити —
мовби ронить самоцвіти,
тільки пісню заспіва —
все навколо ожива...
Що для квітки літне сонце —
так і мати рідній доньці:
і зогріє, і зростить,
і від лиха захистить.

А безрідній сиротині —
що калині при долині,
між чужих людей зростать —
тільки лиха зазнавать.

Рідна доня Якилина,
що не візьме, що не кине,
то за все їй похвала,
ще й подяка немала.

А сирітка безталанна,
красна дівчина Оксана,

що не зробить — все не те,
що не скаже — все пусте.
Рідній доні завжди свято,
все б гуляти та співати,
а сирітка й хліб пече,
і пере, й пряде, і тче.
Та красуня білолиця
не зітхає, не смутиться
і в роботі, як на те,
наче квітонька цвіте.

Дні біжать, роки злітають,
і дівчата підростають.
А як стали на порі —
вже і гості на дворі:
йдуть і здалека, і зблизька,
б'ють вдові поклони низько,
звідусіль, з чужих країв
засилають старостів.
Про Оксану тільки й мова,
а про другу — хоч би слово!
Не бере ніхто дочку,
вередливу та бридку.
Всім вдовиця відмовляє,
а сирітку б'є та лає.

Якилина сльози ллє,
ще бридкішою стає.
Все одно — нема поради!
І, зчорніла від досади,
крашанок вдова взяла
і до знахарки пішла.
— Так і так, мовляв, бабусю,
ще й не тим тобі вклонюся —
не відмов, поворожи,
у біді допоможи.
Прожени мою турботу:
дай хоч зілля-привороту,
хоч нашли якусь ману
на Оксану навісну! —
А бабуса так їй каже:

— От що я тобі пораджу:
може, правда, може, ні,
а в далекій стороні,
за горами, за морями,
за широкими степами,
є дрімучий темний бір,
де ніколи з давніх пір
людське плем'я не ступало,
чорних сосон не рубало...
Знайдеш ти у тім бору
бабу мудру та стару.
В неї є чарівна скринька,
а в тій скринці є хустинка.
Як оту хустинку взять,
в три вузли перев'язать,
то хустинка безумовно
три твої бажання сповнить,
хоч що хочеш забажай,
тільки тричі — пам'ятай.
Як хустинка буде в тебе,
то й придбаєш скільки треба
і багатства, і краси
й доню заміж віддаси!
— От хустинка! Що й казати!
Тільки як її дістати?
Як знайти до неї слід?
Чи на захід, чи на схід
треба йти до того краю?
— А цього вже я не знаю,
може, люди проведуть,
може, зорі вкажуть путь...
Йде додому зла вдовиця,
наче хмара-громовиця,
й думку думає одну —
про хустинку чарівну.
А коли дійшла до хати,
то й надумала: послати
по хустинку чарівну
ту сирітку навісну.
Якщо вернеться щасливо —
то й насправді буде диво,

а як зіб'ється з шляху
чи зустрине смерть лиху,
то нехай хоч дідько плаче!..
І вдовиця нетерпляче
сироті дає наказ
в мандри вирушити враз.
Звикла дівчина в покорі
все робить без перекорів:
кажуть — значить треба йти
і загадане знайти.

Ой розлогий світ широкий!
Ліс високий, яр глибокий,
сині ріки, береги,
степ зелений навкруги.
І лежать по всьому світі
вздовж і вшир дороги биті,
і наїжджені шляхи,
і неходжені стежки —
і вибоїсті, і рівні.
Хоч на південь, хоч на північ,
і на захід, і на схід —
скрізь прямує людський слід.
От дорогами-шляхами,
невідомими стежками
йде красуня молода,
і легка їй хода,
бо назустріч їй з привітом
дерева схиляють віти,
край розложистих доріг
квіти хиляться до ніг.
Уночі травиця стеле
для мандрівниці постелю,
і невтомні солов'ї
заколисують її.

Зійде місяць яснорогий —
вкаже дівчині дорогу,
стежать зорі золоті,
щоб не збилася в путі.
На дорозі перехожий

добрим словом допоможе,
а в незайманих лісах
птиці виведуть на шлях.
Тож Оксана і не збилась,
в довгих мандрах не стомилаь,
не згубила красоти
й наближалась до мети.
І прийшла та мить жадана,
як побачила Оксана
той дрімучий темний бір,
де ніколи з давніх пір
людське плем'я не ступало,
чорних сосон не рубало.
І пішла шукать в бору
чародійницю стару.
А навколо сосни чорні,
наче привиди потворні,
простягають їй навстрів
пелехаті лапи віт.
Чагарі сухим паліччям
націляються в обличчя,
рвуть одержу колючки,
тчуть тенета павуки.
Та Оксана не вжахнеться —
там від гілки відмахнеться,
там лозину відведе
і вперед іде та йде.
От і ніч зійшла на землю,
стало в лісі зовсім темно.
Вилітають з гущини
величезні кажани,
на ялині пугач стогне...
Раптом — що це? —
ніби вогник
десь у лісі зазорів
поміж чорних стовбурів.
Йде мандрівниця до світла,
бачить: хатка ледь помітна,
причаїлась на горбку
у густім ялиннику.
Та така ж стара та древня —

років зо сто їй, напевно:
стріха мохом поросла,
призьба цвіллю зацвіла,
ще й гриби перед дверима,
а в віконці вогник блима.
Двері — рип! І в ту ж мить
вийшла баба на поріг,
зморщена, мала, щуплява,
голосок такий писклявий:
— Хто це тут в моїм бору
стурбував мене, стару?
Підійшла Оксана близько,
уклонила бабі низько
й каже: — Це, бабусю, я.
Мати названа моя
наказала в вас уклінно
попрохать якусь хустину,
тим-то я й прийшла до вас
в отакий неслухний час!
Відказала їй бабуня:
— Що ж, коли вже ти,
красуня,
дальню путь таку пройшла
і мене в бору знайшла,
я твоє бажання сповню,
тільки знай — не безкоштовно:
ти для мене послужи —
у хазяйстві поможи,
і як буде, білолиця,
з тебе добра робітниця,
то й тобі віддячу я:
буде хусточка твоя.

Хто охочий до роботи,
тому праця не турбота,
а Оксана, що й казать,
змалку звикла працювать.
Як взялась вона до діла,
так робота й закипіла:
тільки щось стара звелить —
все вже виконано вмить.

Так минули прудкобіжно,
може, дні, а може, тижні,
може, сплив і довший час —
невідомо це для нас.

Тільки от одного ранку
каже баба: — Ну, Оксанко,
чи бажала я, чи ні —
догодила ти мені!

Ось тобі чудесна скринька,
а в цій скриньці є хустинка.

Як оцю хустинку взять,
в три вузли перев'язать,
то хустинка безумовно
три твої бажання сповнить,
хоч що хочеш побажай,
тільки тричі — пам'ятай.

Та іще пересторога:
ця хустинка ні для кого
не придасться в ворожбі,
а лише одній тобі.

А як хустку віддаси ти
удовиці тій неситій —
чари зразу пропадуть.

Прощавай, щаслива путь! —
Зникла баба — де й поділась.

А Оксана опинилась
в полі з скринькою в руках.

Перед нею — рівний шлях,
сонце сяє, вітер віє,
стигле жито половіє,
зеленіють дерева,
в небі жайворон співа.

І Оксана теж співає
та на скриньку поглядає:
скринька, може, й чарівна,
а на взір непоказна,
зовсім проста, дерев'яна,
а хустинка полотняна,
хоч і біла, і тонка —
звичайнісінька така.

Рівна стежка край дороги
так і стелеться під ноги,
пахне солодко земля,
гай видніється здаля.
Йде мандрівниця до гаю,
чує — з гаю крик лунає,
стогін — гомін боротьби,
аж тремтять старі дуби.
Лютий, хижий птах-шуліка,
гостродзьобий, превеликий,
злісний клекіт видає
й лебедицю білу б'є.
Лебедиця вже безсила,
ледве зводить білі крила,
розлетілось по траві
пір'я, зрошене в крові.
І на того вбивцю злого,
на розбійника лихого
кинулась Оксана вмить.
Хижий птах як засичить,
він Оксану вдарив дзьобом
і, схопивши в лапи здобич,
чорні крила розпустив
і в повітря підлетів.
Лебедиця загибає,
стогне, б'ється... І в одчаю
пригадавсь Оксані враз
баби мудрої наказ:
відчинила миттю скриньку,
в три вузли звилла хустинку
та щосили як гукне:
— Згинь, потворище
страшне! —
Хижа птаха враз пропала.
На траву лебідка впала,
і здорова, і жива,
й каже їй такі слова:
— Красна дівчино хоробра!
Видно, серце в тебе добре,
що хустину чарівну
у хвилину цю страшну

ти не стала шкодувати,
щоб мене порятувати.
Значить, перше
з трьох бажань
ти вже висловила. Глянь! —
Подивилася Оксана:
а хустинка полотняна
тільки сповнила наказ —
вдвічі зменшилася враз!
Склала дівчина у скриньку
чарівну свою хустинку,
відпочила під дубком
і пішла своїм шляхом.
Йде вона і день, і другий.
Через поле та яруги
стежка в'ється манівцем.
І прийшла кінець кінцем
в затишну ясну долину,
щонайкращу для спочину.
Край дороги, як на те,
гарна яблунька росте.
Підійшла Оксана ближче,
бачить: всі галузки нижчі
ще зелені, молоді,
а вгорі — сухі, руді.
І листочки на верхів'ї,
кволі, зморщені, безживні,
звисли сумно із сучків,
мов лахміття жебраків.
— Що це, яблунько, з тобою?
Чом ти хилишся з журбою
і в весняні теплі дні
сохнеш, наче восени?
— Ах, красуне моя мила, —
деревце зашелестіло, —
я тому таке сумне,
що було колись рясне,
зацвітало пишним цвітом
і родило кожне літо
силу яблук золотих
для старих і для малих.

І мене мандрівці знали,
ще здаля мене вітали
і спішили в холодок
під намет моїх гілок.
А тепер хробак таємний
під мною риє землю,
точить корінь, соки п'є,
в світі жити не дає.
Отже, й сохну я, і в'яну,
скоро й дихать перестану,
гострий біль мене пече,
серце мліє боляче! —
Затремтіла деревина,
застогнала, як людина,
і по стовбуру униз
потекли краплини сліз.
Жаль пройняв Оксані душу...
"Що ж я тут зробити мушу?
Як дивитися на це?
Загибає деревце!"
Тут вона відкрила скриньку,
звідти витягла хустинку,
зав'язала три вузли
і сказала: — Вбивче злий,
пропади, хробак таємний,
у норі своїй підземній!
А ти, яблунько, рости
і по-давньому цвіти! —
Тільки мовила дівчина,
як почула деревина,
що пекучий біль ізник
і цілющий теплий сік
напоїв сухе коріння
і потік по стовбурині,
по галузках, по листках,
по засклеплених бростках.
Підвелись галузки вгору,
і мереживом прозорим
квіти вкрили деревце.
— Ой, хвала ж тобі за це! —
деревце зашелестіло. —

Ти зробила добре діло.
Це вже друге з трьох бажань
ти промовила. Поглянь! —
Подивилась: від хустини
залишилась четвертина,
стала вся як шкураток,
як кленовий той листок!
Склала дівчина у скриньку
чарівну свою хустинку
і весела, як була,
в путь далеку знов пішла.

Скоро казку повідати,
та не скоро путь верстати,
а Оксана йде та йде,
тиху пісеньку веде.
І прийшла вона помалу
у країну небувалу:
що ні крок — такі дива,
аж мутиться голова!
Там на луках квітли квіти
з різнобарвних самоцвітів,
в золотім ярку текла
річка з чистого срібла,
там росли плоди незвичні
на деревах полуничних,
а з розложистих дубів
мед прозорий капотів;
там на вербах груші спіли,
там жита, мов гай, шуміли,
а в колоссі зеренце:
кожне — з куряче яйце!
А між луками-ланами,
наче сонце між хмарками,
у зеленому гаю
був палац із кришталю.
І такий він був блискучий,
так виблискував сліпуче
золотий на ньому дах —
аж мінилося в очах.
"Що за край такий багатий?"

В кого б це його спитати
про таку дивину?"
Бачить: люди на лану.
Стигле жито убирають —
топором стебло рубаять,
в'яжуть жито у снопки,
ставлять копи, як хатки.
На луці збирають діти
квіти з дивних самоцвітів,
квіти в кошики кладуть,
до палацу їх несуть.
Та чомусь пісень не чути
і на всіх обличчях смуток,
люди всі якісь худі,
зклопотані й бліді.
"Що за диво дивне в світі!
Тут би жити — не тужити,
чом же всі такі сумні
в цій чудовій стороні?"
Так подумала Оксана
і наблизилась до лану,
де трудилися жінці
з топірцями у руці,
й каже їм: — Щастя вам доле
не журитися ніколи
в цьому світлому краю,
як у справжньому раю!
— Ой красуне білолиця! —
каже так одна їй жниця. —
Цей чудовий світлий край
був би, може, й справді рай,
ми жили б, розкошували,
працювали б, як співали,
якби наше все було:
хліб, і золото, й срібло.
Та сюди у давні роки
володар з'явивсь
жорстокий —
лютий згубник-лиходій,
шестикрилий хижий змій.
Із потворами страшними,

посіпаками своїми,
всі багатства з року в рік
він привласнювати звик.
Ще ми платимо й данину:
кожен день одну людину
віддаєм на смерть тяжку —
на споживу хижаку...
Тож іди, та без загаю,
геть з цього лихого краю,
доки вік дівочий твій
не згубив проклятий змії!.. —
Та у відповідь дівочі
спалахнули гнівом очі:
— Не скорятись треба! Ні!
Повставайте до борні!
Розбирайте миттю зброю,
на потвор ідіть війною,
а із змієм жартома
я розправлюся сама! —
На цей поклик звідусюди
до Оксани збіглись люди:
і жінки, й чоловіки,
і дівчата, й юнаки.
Грізне військо підвелось,
заблищали гострі коси,
і сокири, й топірці
в кожній стиснулись руці.
Проти них страшні потвори
не змогли чинить опору,
бо в народнім серці гнів,
як вогонь, полум'янів.
Наче в морі грізні хвилі,
йшли вперед повстанці смілі,
всіх побили, як змели,
й до палацу підійшли.
Раптом грім пішов луною
над всією стороною,
звивсь, як хмара, чорний дим
над палацом золотим.
І з страшним гарчанням
грізним,

з диким брязкотом залізним
із палацу виповз змій,
у лусці він мідяній,
із шістьма крильми
страшними,
лапи — з кігтями кривими,
з ніздрів клубом дим летить,
паща полум'ям пашить.
Все від жаху скам'яніло,
а Оксана гордо й сміло
вийшла з гнівом на лиці
і з хустинкою в руці.
Та як вигукне до змія:
— Згинь, проклятий лиходію,
зникни з світу назавжди,
щоб пропали і сліди! —
Застогнав тут змій безсило,
розметав залізні крила,
і забивсь, і затрусивсь,
і крізь землю проваливсь.
Наче сонцем променястим,
спалахнули очі щастям.
Залунав з усіх грудей
вигук звільнених людей:
— Слава дівчині Оксані,
що усі свої бажання
не для себе зберегла,
а для інших віддала!

А тим часом стала хустка,
як трояндова пелюстка...
Вітерець як налетів,
ту пелюстку підхопив,
і вона злетіла вгору
до блакитного простору
й зникла десь в височині,
мов розтала в тумані.
А Оксана так сказала:
— Я нічого й не бажала!
Всі ці сили чарівні
не згодилися б мені.

Світ широкий та розлогий,
скрізь ведуть шляхи-дороги,
добрі люди всюди є,
і ясне життя моє!

Вийшов тут з-серед народу,
наче день ясний на вроду,
ставний красень-молодик
і сказав: — Живи повік
з нами, дівчино привітна!
А коли тобі самотно
здається в нашій стороні,
будь дружиною мені! —
Тут Оксана подивилась —
наче зірка заяснилась.
Посміхнулася йому —
наче день осяяв тьму.
Що вона йому сказала —
повіли б ми, якби знали,
тільки відзвук тихих слів
заглушив веселий спів.
Це співали люди й птахи,
і метелики, й комахи,
і на людські голоси
відгукалися ліси.
А пташинки непомітні —
бистрі вісники всесвітні —
про Оксану рознесли
поголоску по землі.
Долетіли бистрі птиці
і до злісної вдовиці,
що бажала всім завжди
тільки горя та біди.
Удова з дочкою разом
аж посохли від образи,
що не їм, а сироті
щастя випало в житті.
І така їх заздрість жерла,
що вони від люті вмерли.
Тож недобре бути злим
і дорослим, і малим!